

13. fejezet

Bizalom: a komplexitás és hálózatosodás feltétele

Babos Dániel

A 21. századra a technológiai fejlődés eljutott arra a pontra, hogy a gazdaság és a társadalom egy komplex, adaptív rendszerré vált. A kapcsolatok és az interakciók száma fokozatosan emelkedett, a rendszer egyre összetettebbé vált. Ebben a rendszerben kiemelten fontos, hogy az egymással interakcióba lépő gazdasági szereplők között fennálljon a bizalom, ami a kapcsolatok létrehozásának egyik alappillére. A globális megatrendek azonban a bizalom csökkenéséhez és polarizálódásához vezetnek. A jövedelmi egyenlőtlenségek növekedése, az álhírek terjedése és a félelmek felerősödése egyaránt csökkenti a gazdasági rendszerbe vetett bizalmat. A 21. századi kihívások közé tartozik ezen kedvezőtlen folyamatok megállítása azért, hogy a bizalom a gazdasági szereplők között újra meg tudjon szilárdulni. A fenntartható fejlődéshez azonban a bizalom és a komplex rendszer kiépítése csak szükséges, de nem elégséges feltétele. Az államnak, a gazdasági döntéshozóknak proaktívan fel kell lépniük és választ kell adniuk azokra a kérdésekre, amelyekre a 20. század nem volt képes. Ezen kihívások leküzdése érdekében szükséges a társadalom széles körű összefogása, egy olyan társadalmi szerződés létrehozása, amely irányt mutat a gazdasági szereplők számára, ösztönzi az innovációt és erősíti a társadalmi kohéziót.

13.1. Bevezetés: A 21. századi válságok rámutattak a komplexitás és a bizalom fontosságára

A világgazdaság egyre összetettebbé, komplexebbé válik. A gazdaság és a társadalom, ahogy nő az interakciók és a kapcsolatok száma, egyre inkább halad egy komplex rendszer irányába. Komplex rendszernek tekinthető az ökoszisztéma, az internet, de akár a közlekedés is. Mivel

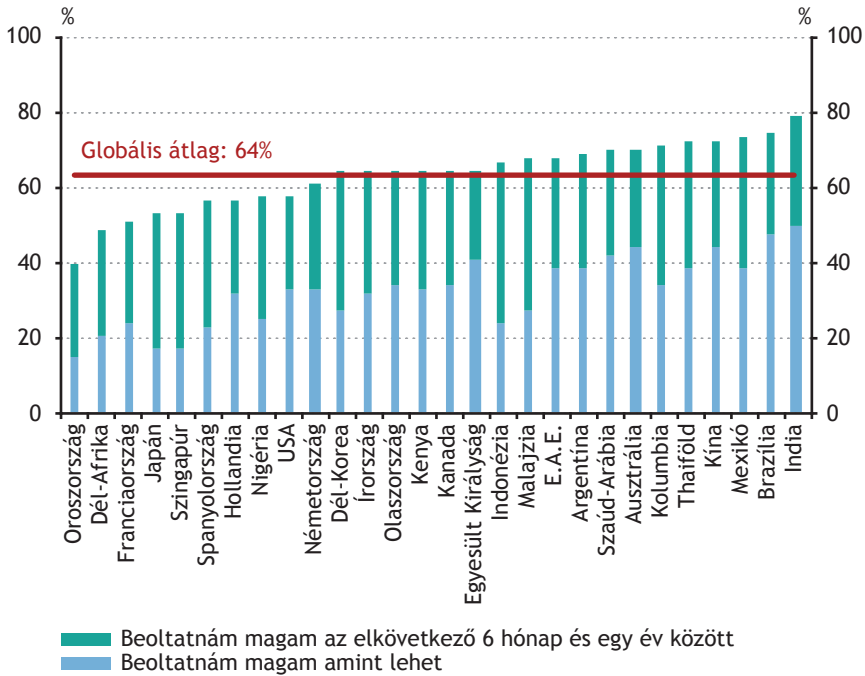
ezek a rendszerek a fizikában, a biológiában és a közgazdaságtanban egyaránt megjelennek, így tanulmányozásuk interdiszciplináris tudományággá vált (lásd 4. fejezet).

Amennyiben a komplex rendszerek résztvevői emberek, azok működtetésének alapfeltétele a résztvevők közötti bizalom megléte. Hétköznapijaink során folyamatosan egy komplex rendszer részeiként viselkedünk. Ilyen rendszernek tekinthetjük a munkahelyünket, a közlekedést vagy tágabb értelemben a gazdaság egészének működését is. Ezen rendszerek működtetéséhez elengedhetetlen az autonóm szereplők között a bizalom megléte, ugyanis enélkül az interakciók csökkennének, a rendszer felbomlana. Erre az egyik legjobb példa talán a jelenlegi pénzügyi rendszer alapja, a fiat money, vagyis a belső érték nélküli pénz. A pénz értéke és a rendszer működése ugyanis ebben az esetben kizárólag a rendszerbe vetett bizalmon alapul.

A 2020-as egészségügyi és gazdasági világválság során még inkább felértékelődött az államba és a tudományba vetett bizalom értéke. A COVID-19-es válság eddig nem látott kihívás elé állította a döntéshozókat, olyan intézkedéseket kellett meghozniuk, amelyekre békeidőben korábban nem nagyon volt példa. A 2020-as intézkedések sikerességét, elfogadottságát és végső soron a vírus kordában tartását nagyban befolyásolta, hogy a lakosság mennyire bízott a döntéshozók alkalmasságában.

A vakcina megjelenését követően egy újabb kihívással szembesültek a döntéshozók. Meg kellett győzniük a lakosságot arról, hogy az oltás biztonságos és effektív a vírussal szemben. Ez a folyamat jelenleg is zajlik a világban, de az átoltottsági adatokat látva úgy tűnik, hogy a fejlett országokban is nehéz lesz elérni a nyájimmunitáshoz szükséges átoltottsági szintet. Az Edelman Intézet által 27 országban elvégzett kérdőíves felmérés alapján a lakosok mindössze 64 százaléka szeretné beoltatni magát. A vírus által erősen érintett Indiában és Brazíliában a legmagasabb az oltási hajlandóság.

1. ábra: A COVID-19 elleni vakcina elfogadása a világ 28 országában



Forrás: Edelman Trust Barometer (2021)

A bizalom hiánya még sosem jelentett ennyire explicit és sürgető problémát a világgazdaság és a társadalom számára. Bár korábbi válságok során is több esetben a bizalom hiánya volt a kiindulópont és a meghatározó tényező, ez korántsem volt az emberek hétköznapjait és a közbeszédet ennyire uraló probléma, mint a jelenlegi. A vakcina és a kormányok intézkedései körüli bizalmatlanság sokkal inkább érintették az emberek életét, közvetlen hatással vannak hétköznapjaikra. Ezáltal felszínre hoztak a közvélemény számára is olyan, az elmúlt években megjelenő és fokozatosan erősödő problémákat, amelyekkel eddig csak szociológusok és közgazdászok foglalkoztak. A vakcinát fel nem vevő lakosság körében ugyanis az okok, ilyen-olyan módon a rendszer egyes elemeivel való bizalmatlanságra vezethetők vissza. A médiával, a kormányzattal, a vállalatokkal vagy éppen a tudománnyal szembeni elutasítottság egyaránt megfigyelhető. Mindez pedig a társadalmi

bizalom szintjén több, az elmúlt évtizedre jellemző globális megatrend eredménye, mint például a bizalmi egyenlőtlenség növekedése, az ál-hírek terjedése vagy éppen a félelmek felerősödése.

A bizalom tehát elengedhetetlen a komplex rendszerek működtetése érdekében, azonban nem elégséges a fenntartható fejlődés biztosításához. A 21. századi, fenntartható fejlődés eléréséhez a gazdasági élet vezetőinek célokat, víziókat kell meghatározniuk, amelyek mentén az elkövetkezendő években folytatódhat a világgazdaság fejlődése. Erre azért van szükség, mert a piacgazdaság több kérdésre sem tudott megfelelő válaszokat adni. Az éghajlatváltozást, a növekvő egyenlőtlenséget, a globalizáció káros hatásait és egyes új technológiák gyors megjelenésének kedvezőtlen társadalmi következményeit sem tudta megfelelően kezelni.

13.2. A komplexitás mint a 21. század uralkodó paradigmája

Stephen Hawking az évszázad elején felhívta már a figyelmet arra, hogy **a 21. század a komplexitás évszázada lesz.** T. Irene Sanders 2003-ban hosszabban reflektált Hawking híressé vált gondolatára. Véleménye szerint azok a kihívások, amelyekkel a 21. század elején és a jövőben szembesülünk, **új gondolkodási és megértési módot igényelnek**, ugyanis komplexszé, egymással összefüggővé és gyorsan változóvá vált a világ, amelyben élünk. A komplexitás olyan helyzeteket jelent, amikor „egyre több változó kölcsönösen és kiszámíthatatlan módon függ egymástól”.

Rzevszki egy évtizeddel később (2015) a következőképpen definiálta a komplexitást:

A komplexitás egy olyan nyitott rendszer, amely nagyszámú, eltérő, egymással kölcsönhatásba lépő, önálló szereplőből áll. A komplex rendszereket véleménye szerint 7 fontos tényező különböztet meg a többi rendszertől: az összekapcsolódás, autonóm szereplők, szétartó

viselkedés, egyensúlytalanság, nemlinearitás, az önszerveződés és a közös fejlődés.

Összekapcsolódás: A rendszer szereplői összekapcsolódnak. A rendszer összetettsége nő a szereplőket egymással összekötő kapcsolatok számának emelkedésével párhuzamosan. Emellett a komplexitás a kapcsolódások erősségétől is függ. Minél gyengébb a kapcsolat a szereplők között, annál könnyebb megszakítani ezeket, és helyettük újakat létrehozni, növelve a rendszer összetettségét.

Autonóm szereplők: A szereplők bizonyos viselkedési szabadsággal (autonómiával) rendelkeznek, amelyet azonban normák, szabályok, rendeletek és/vagy törvények némileg korlátoznak. A gazdaság működése szempontjából kiemelt szerepe van a jogrendszernek, a fogyasztóvédelemnek, a megkötött szerződéseknek és az egyes országok kulturális hagyományainak is. Az egyes szereplők autonómiájának emelkedése növeli a komplexitást, és ha a szereplők viselkedésére vonatkozóan minden korlátozás megszűnik, a rendszer komplexből véletlenszerűvé válik. Fordított esetben pedig a szereplők autonómiája a törvények és a rendeletek szigorításával csökken, ami a rendszer összetettségét is mérsékli, szélsőséges esetben pedig a rendszer determinisztikussá válik. Egy komplex rendszerben szükségesek tehát a korlátok, azonban a túlszabályozás már károossá válhat.

Széttartó viselkedés: A komplex rendszerek működését a szereplők közötti interakciók adják, így nem megjósolható, ugyanakkor nem is véletlen.

Egyensúlytalanság: A komplex rendszerek folyamatos változásnak vannak kitéve a diszkrét események sorozata miatt. Az összetett rendszerekben gyakran fordulnak elő olyan események, hogy a rendszernek nincs ideje visszatérni a stabil egyensúlyba, mielőtt a következő esemény bekövetkezik. Amennyiben egy rendszer komplexitása nagyon

magas, akkor a rendszer már közel kerül a káoszhoz, ugyanis a szereplők viselkedése bizonytalanává válik.

Nemlinearitás: A szereplők közötti kapcsolatok nemlineárisak. A nemlinearitás miatt egy apró, akár jelentéktelennek tűnő esemény hatása is jelentősen felerősödhet (pillangó hatás). Ennek a hatásnak a nagysága a rendszer összetettségének növekedésével emelkedik. A rendszerre gyakorolt végső hatás általában számos egymással kölcsönhatásba lépő esemény eredője, ezért az ok-okozati elemzés rendkívül nehéz.

Önszerveződés: A komplex rendszerek hajlamosak reagálni egyes eseményekre önálló önszerveződéssel, azzal a céllal, hogy megszűnjenek, vagy legalább csökkentsék ennek a negatív következményeit, amit adaptációnak nevezhetünk. Ez önállóan, a rendszer saját fejlesztési hajlamából is adódhat, ami a kreativitásnak vagy innovációnak nevezett tulajdonság, ehhez azonban a rendszernek intelligensnek kell lennie. Az intelligencia, az alkalmazkodás és a kreativitás szintje a komplexitással együtt emelkedik.

Együtt fejlődés: A komplex rendszerek együtt fejlődnek a környezetükkel is.

Rzevski definíciója a következő példán keresztül még könnyebben megérthető: Vegyük komplex rendszernek a közlekedést. A közlekedésben önálló, autonóm döntési joggal rendelkező szereplők vesznek részt (gyalogosok, biciklisek, autósok stb.), ugyanakkor jól definiált és szükséges szabályozási keretek között (KRESZ). A közlekedők természetesen kapcsolatban állnak egymással, figyelik egymás viselkedését, olykor interakcióba is kerülnek egymással. Az interakciókból adódóan nem jósolható meg a rendszer működése, egy-egy szituációban a szereplők döntésén múlik az esemény végkimenetele. A nemlinearitás is fennáll a rendszerben, hiszen egy kisebb esemény hatása is jelentős lehet. Az önszerveződés főként a folyamatosan megújuló és a technológia fejlődésére reflektáló szabályrendszerben érhető tetten.

2. ábra: A technológia és a társadalom közös evolúciója

| Társadalom szintje | Fő erőforrás | Legfőbb infrastruktúra | Fókusz | Siker kulcsa |
|--|--------------|---------------------------|----------|-------------------|
| Információs társadalom (digitális technológia) | Tudás | digitális hálózatok | globális | alkalmazkodás |
| Ipari társadalom (tömegtermelés) | Tőke | vasúti pályák, autópályák | nemzeti | méret-hatékonyság |
| Mezőgazdasági társadalom (munkaerő) | Föld | helyi úthálózat | helyi | kemény munka |

Forrás: Rzevski (2015)

Rzevski (2015) szerint a társadalmak lépésről lépésre haladtak az egyre komplexebb rendszerek irányába. A szerző összefoglalása szerint az emberiség történelmét három szakaszra oszthatjuk. A mezőgazdasági társadalomban a föld volt a legfőbb erőforrás, helyi utak jelentették a kereskedelem és a kapcsolatok alapját. A társadalmak, közösségek sikerességét pedig alapvetően a kemény munka határozta meg. Ezzel szemben az ipari társadalomban már a tőke volt a legfontosabb erőforrás, és a sikerfaktornak a mérethatékonyságot lehetett tekinteni.

Az információs társadalomban, ahogy a kapcsolatok száma növekedett, úgy vált egyre komplexebbé a gazdasági rendszer. Rzevski szerint a második világháborút követően a számítógépek elterjedésével elkezdődött az átmenet az ipari társadalmakból az információs társadalmak irányába. A digitális technológia fejlődése pedig rendkívül erőteljes növekedést eredményezett a társadalom komplexitásában is. Míg a mezőgazdasági társadalomban a távolság meghatározó tényező volt, addigra ma már a világon bárkivel, bármikor kapcsolatba léphetünk, így a lehetséges kapcsolatok, összekapcsolódások száma exponenciálisan megemelkedett. A tudásalapú társadalomban a kulcs, hogy hogyan lehet összetett problémákat megoldani, olyan beruházásokat vonzani, végrehajtani, amelyek hozzájárulnak a gazdasági aktivitás fenntartásához.

Saunders (2003) szerint nemcsak a társadalom, de az egész univerzum is egyre összetettebbé válik, a folyamat pedig már az ősrobbanás pillanatában megkezdődött. Az elmúlt huszonöt évben azonban a számítástechnika fejlődése jelentős ugrást eredményezett a komplex rendszerek megértésében és annak kiépülésében egyaránt. A technológiák, amelyek lehetővé teszik azt, hogy ezeket a rendszereket elemezzük, önmagukban is egy hatalmas komplex rendszert hoznak létre.

Esőerdők, vállalkozások, társadalmak, immunrendszerünk, az internet és a globalizálódó világgazdaság mind-mind egy komplex és adaptív rendszernek tekinthető. E rendszerek mindegyike fejlődik, igazodik ahhoz a környezethez, amelyben működik. A túléléshez a rendszer egészének alkalmazkodnia kell. Az elmúlt években a tudósok számos alapvető jellemzőt és elvet azonosítottak, amelyek alapján a komplex fizikai, biológiai és társadalmi rendszerek szerveződnek, működnek és fejlődnek. Ennek eredményeként tudományterületeken át integrálódik a komplex rendszerekről felhalmozott tudás. Az egészségügyi ellátástól a nemzetközi politikán át a várostervezésig a komplexitás mint tudományág alapvető változást hoz a világszemléletben. A tudomány ezen ága felváltja a régi redukcionista paradigmát. A komplexitás tanulmányozása eltávolít minket a lineáris vonaltól, a mechanisztikus világnézettől, és a nemlineáris dinamikára, az evolúciós fejlődésre és a rendszerben való gondolkodásra hívja fel a figyelmet.

13.3. A bizalom szerepe a gazdaság és a komplex rendszerek működésében

13.3.1. A bizalmat befolyásoló tényezők

A komplex rendszerek fenntartásához, működtetéséhez alapfeltétel a bizalom. Ennek alapja, hogy a komplex rendszerekben az autonóm szereplők közötti iterációk, kapcsolatok száma rendkívül magas. Ezen kapcsolatok pedig abban az esetben működnek jól hosszú távon, ha a szereplők között kiépül a bizalom. A közlekedésben például annyira

fontos mindez, hogy a magyar KRESZ-ben szerepel is a bizalmi elv. Ennek lényege, hogy minden közlekedő és szereplő ismeri és betartja a közlekedés szabályait. Ennek a bizalomnak köszönhetően indulunk el a zöld lámpánál, ugyanis bízunk benne, hogy a többi szereplő a saját piros jelzésének megfelelően viselkedik.

De hogyan is definiálható a bizalom? McEvily és társai (2021) a következő definíciót használták: a bizalom egy döntés arra vonatkozóan, hogy hajlandók vagyunk-e kiszolgáltatottak lenni mások döntéseinek és tetteinek. Több kísérlet is született a bizalom alapvető mozgatórugóinak azonosítására, hogyan lehet bizalmat szerezni, vagy hogyan lehet azt megtartani. Az OECD (2017) tanulmánya megkülönbözteti a „kompetenciába vetett bizalmat”, azaz, hogy az intézményeknek megvan-e a képessége arra, hogy elvégezzék a munkájukat és „a szándékokba vetett bizalmat”, azaz, hogy az intézmények hajlandók is azt tenni, ami helyes. A bizalom szempontjából mind a kompetencia, mind a szándék fontos tulajdonságnak számítanak.

A kompetencia szükséges, de nem elégséges feltétele a bizalomnak. Egy gazdasági szereplő, legyen az állami vagy magánintézmény, hiába rendelkezik jó szándékkal, az elvárások teljesítésének képessége nélkül nem lehet benne bízni (Forsyth, Adams és Hoy, 2011). A közjavak és közszolgáltatások nyújtása például az egyik legfontosabb, kormány által végzett feladat. Sok országban ezek a szolgáltatások az állampolgároknak alanyi jogon járnak az adófizetéseikért cserébe. Annak ellenére, hogy az állampolgárok jogosultak ezekre a szolgáltatásokra, függenek a kormányok képességétől is, hogy ténylegesen biztosítani tudják ezeket a szolgáltatásokat az elvárt minőségben. Ezek az elvárások két kritikus dimenziót tartalmaznak: a rendszer reagálásának képességét és a megbízhatóságot.



A komplex
rendszerek

A politikával kapcsolatos bizalom esetében a döntéshozatal folyamatáról és annak motivációjáról alkotott vélemény ugyanolyan fontos, mint a tényleges eredmények. Ezek az elvárások három kritikus dimenziót foglalnak magukban: i) becsületesség, ii) nyitottság és iii) tisztesség.

A CFA Institute (2018) meghatározása szerint a pénzügyi szereplőkkel szembeni bizalmat két tényező határozza meg, ez pedig a hitelesség és a szakmaiság. A hitelesség leginkább a szakmai múlttól és a tapasztalatoktól függ. A hitelességi tényezők közé tartozik a hírnév, a márkanev és a különböző képzések. A professzionalizmus szubjektívebb, és sokkal nehezebben értékelhető. A professzionalizmus közé tartozik a kompetencia, a tárgyi tudás, valamint olyan értékek, mint az ügyfelek érdekeinek előtérbe helyezése, az empátia és a bizalmat megalapozó gondolkodásmód bemutatása. A CFA Institute 4-4 tényezőt emel ki a hitelesség és a szakmaiság fenntartása, illetve elérése érdekében.

Hitelesség:

- Legyen erős a márká identitása, és a márká ígéreteinek betartása
- Olyan szakemberek alkalmazása, akik elismert szervezetek hitelesítő adataival rendelkeznek
- Hosszú távú eredmények felmutatása a kompetencia bemutatása érdekében
- Magatartási kódex elfogadása, mellyel növelhető a vállalat etikai elkötelezettsége.

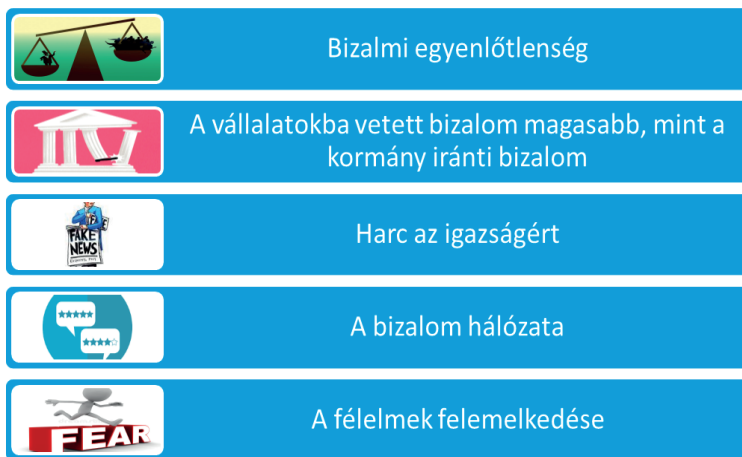
Szakmaiság:

- Átláthatóság és egyértelmű kommunikáció a díjakkal, a biztonsággal és az összeférhetetlenséggel kapcsolatban
- Világos kommunikáció annak bizonyítására, hogy az ügyfelek érdekei az elsők
- Folyamatos szakmai fejlődés bemutatása a befektetési ismeretek növelése érdekében
- Elkötelezettség az ügyfelek által képviselt és fontosnak tartott értékek iránt.

13.3.2. A bizalom alakulását meghatározó globális megatrendek

Az Edelman Intézet 20 éve követi nyomon a kormányokba, a vállalatokba, a médiába és a civil szervezetekbe vetett bizalom alakulását globális szinten. Az intézet megítélése szerint az elmúlt évtizedekben a bizalommal kapcsolatban öt fő megatrend azonosítható, amelyek kihívást is jelenthetnek a 21. századi társadalom számára.

3. ábra: A bizalmat meghatározó globális megatrendek



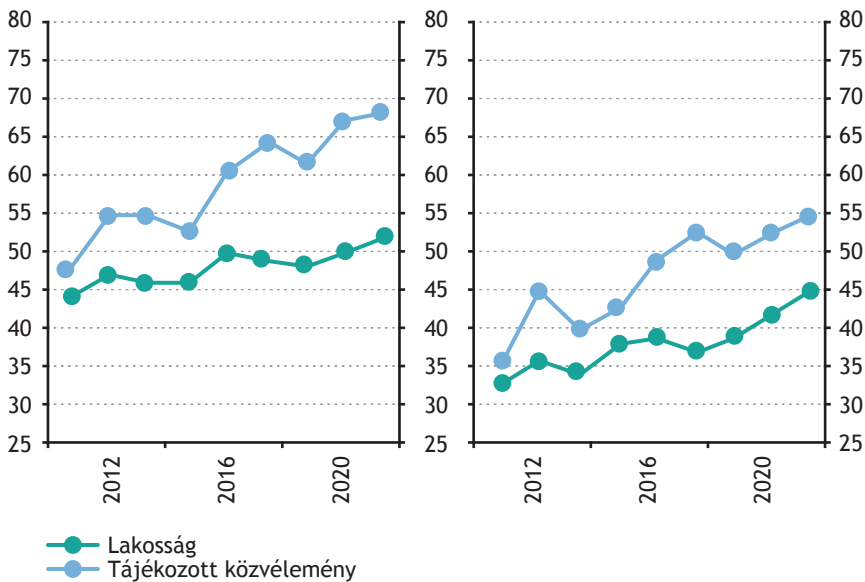
Forrás: Edelman Institute: 20 years of trust

13.3.2.1. A bizalmi egyenlőtlenség

A különböző társadalmi rétegekben a bizalom szintje eltérő, a társadalmak megosztottsága a jellemző. A készítő két társadalmi réteget különítenek el a felmérésben. Az úgynevezett „informed public” kategóriába a lakosság azon 25–64 év közötti része tartozik, aki legalább főiskolai végzettséggel rendelkezik, a jövedelme az adott ország adott korcsoportjának felső negyedébe tartozik, illetve saját bevallása szerint követi az üzleti és a politikai híreket. Az Edelman Intézet kutatásai szerint mélyen megosztott a társadalom a bizalom tekintetében: a sikeresnek tekinthető „informed public” tagjai sokkal jobban bíznak

a politikában, az üzleti élet szereplőiben, a médiában és a civil szervezetekben egyaránt, mint a társadalom fennmaradó, egyébként sokkal népesebb tábora. Az évenként elvégzett kérdőíves felmérés alapján ráadásul az intézmény arra jutott, hogy a szakadék egyre tágul. A bizalmi egyenlőtlenségek növekedésének magjait vélhetően a 21. század első évtizedében vetették el.

4. ábra: A bizalom alakulása a vállalatokkal (bal panel) és a kormánnyal szemben (jobb panel) a különböző társadalmi rétegekben



Forrás: Edelman Institute: 20 years of trust

Az elmúlt évtizedben a bizalmi egyenlőtlenség volt az egyik legmaghatározóbb mozgatórugó a lakosság bizalmának változásával kapcsolatban. A globális bizalom ösztársadalmi szinten nem változott, ennek ellenére a mindennapi életben az emberek érzékelése ettől eltérő. Míg a „tájékozott közvélemény” körében az intézményekbe vetett bizalom emelkedik, a lakosság fennmaradó részében a bizalom ezen intézmények

íránt jelentősen megcsappant. Az eredmény: a bizalmi szakadék a két társadalmi réteg között majdnem megháromszorozódott. A világ megítélése és a bizalom szintje többek között függ az életkortól, a nemtől, a származástól, a jövedelmi szinttől. A leginkább azonban attól függ, hogy mennyire képzett az egyén, hiszen az Edelman Intézet megállapítása szerint az oktatás a bizalom egyik legmeghatározóbb tényezője.

13.3.2.2. A vállalatokba vetett bizalom magasabb, mint a kormány iránti bizalom

Az üzleti élet szereplőibe, a vállalatokba vetett bizalom a felmérés készítése óta minden évben felülmúlja a kormány iránti bizalom szintjét. A trendszerű eltérés ellenére az intézet kiemeli a 2012-es évet, ugyanis ebben az évben jelentősen csökkent a kormányokba vetett bizalom. A 2012-es Edelman Trust Barométer példátlan, 13 pontos csökkenést mutatott a kormány iránti bizalomban, a „tájékozott közvélemény” körében. A jelentős csökkenés hátterében az intézet az amerikai adósságplafonra vonatkozó politikai harcokat, az Európai Unió politikai és gazdasági krízisét, a korrupció növekedését Brazíliában és Indiában, valamint a Japánt sújtó természeti katasztrófát említette. Bár ezt követően a kormány iránti bizalom tovább nőtt, de a világ nagy részén nem tudta utolérni az üzleti bizalmat. Az állami intézményekkel szemben a privát megoldásokba vetett bizalom növekedéséhez kapcsolódik a Bitcoin és más kriptovaluták elterjedése is, hiszen ezek a fiat money-val szemben egy államtól független, decentralizált fizetőeszközt jelentenek. A kormány és az üzleti bizalom között jelentős különbségek láthatók továbbra is Észak-Amerikában és Nyugat-Európában, illetve az eltérés még hangsúlyosabb Latin-Amerikában. Ezzel szemben a fejlett és a feltörekvő ázsiai országokban szinte egyáltalán nincs különbség a kormányzati és üzleti bizalom között.

Az intézmény öt fő tényezőt említ, ami leginkább hozzájárult ennek a különbségnek a kialakulásához. Ezen hatások mértéke természetesen országonként, régióként eltérőek.

Jövedelmi egyenlőtlenség: 2015-től a feltörekvő, fejlődő országokban a jövedelmi egyenlőtlenségek növekedése a fejlett piacokhoz képest nagyobb mértékben csökkentette a kormány iránti bizalmat. A feltörekvő, fejlődő világ döntéshozói az erőteljes gazdasági növekedés idején nem foglalkoztak a folyamatosan növekvő bérszakadékkal, ami a kormány iránti bizalom csökkenését eredményezte.

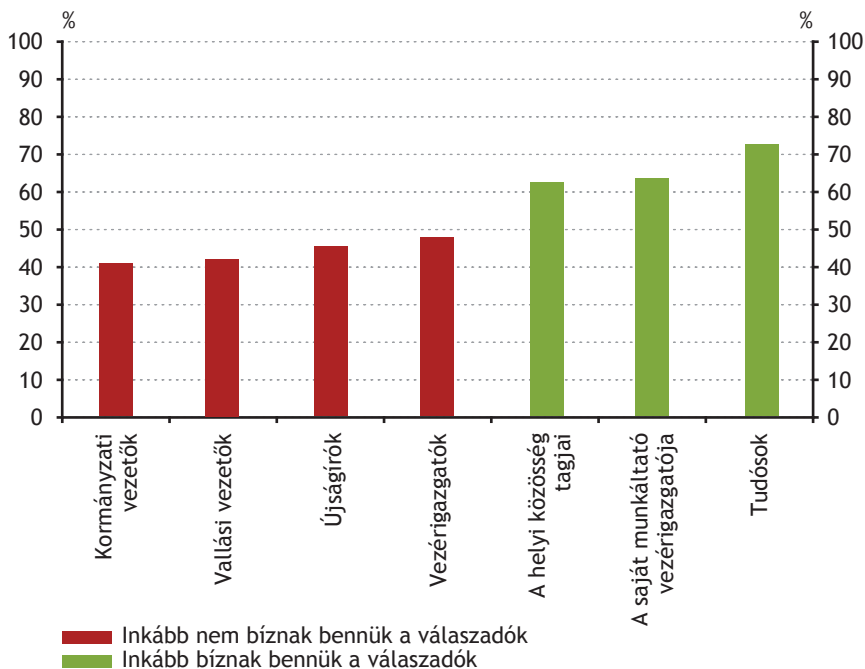
Munkanélküliség: A fejlett országokban 17 pontos különbség van a kormányzati bizalomban a magas munkanélküliségű és az alacsony munkanélküliségű országok között. A vállalkozások iránti bizalom azonban nem különbözik a magas és az alacsony munkanélküliségű országokban. Mindebből az következik, hogy a magas munkanélküliséget a fejlett országokban sokkal inkább a kormányzat hibájának tekintik.

Gazdasági növekedés: A gyorsan növekvő országok általában jobban bíztak a vizsgált időszakban a kormányban, mint az üzleti élet szereplőiben.

Demokrácia: A leginkább demokratikusnak tekintett országokban a legalacsonyabb a kormányba vetett bizalom szintje. Ez a tendencia az elmúlt években következetesen fennmaradt. A demokráciákkal kapcsolatos kritikaként az intézet megemlíti a döntések lassúságát, hatékonyság hiányát és hogy sok egymással versengő érdek között kell döntés hozni. A Democracy Project of the Center for Systemic Peace adatait felhasználva az Edelman Intézet megállapította, hogy a legkevésbé demokratikus piacokon 2012–2018 között az emberek kormányzat iránti bizalma elérte az 59 százalékot, míg a legtöbb demokratikus piacon a bizalom csak 35 százalékot ért el, ami rendkívül nagy különbséget jelent.

Vezetőkbe vetett bizalom: A vezetők hitelességében látható különbség is magyarázza az emberek vállalatokba és a kormányzatba vetett bizalmának eltérését. 2007 óta a megkérdezettek minden évben hitelesebbnek tartották a vállalatok vezetőit, mint a kormányzati vezetőket.

5. ábra: A bizalom szintje egyes emberekkel szemben



Forrás: Edelman Barometer (2021)

13.3.2.3. Harc az igazságért

Az álhírek korszaka elkezdődött. A megkérdezettek 73 százaléka világszerte azt mondta, hogy aggódik amiatt, hogy az álhíreket fegyverként használják társadalmuk aláásására, ehhez pedig tökéletes csatornaként működik az internet. Vannak, akik azért terjesztenek álhíreket, hogy kattintásokat érjenek el a hamisított weboldalakon, és így pénzt keressenek. Vannak, akik politikai tőkét próbálnak kovácsolni a hírek elferdítésével. Az Edelman Intézet, a Reuters Institute for the Journalism Study of Oxford, illetve a Pew Research Center kutatása felhívja a figyelmet arra, hogy a legtöbb ember kezdi elveszíteni azt a képességét, hogy megmondja, mi igaz és mi nem.

13.3.2.4. A bizalom hálózata

A 21. század elején a közösségi média hatalmas rendkívüli mértékben megnőtt. Mivel a tartalom-előállítás költsége és terjesztése gyakorlatilag nulla közelébe esett, így mindenki tartalomterjesztő lett. Mindössze 17 év telt el a Facebook létrehozása óta, de az emberi viselkedésre és kapcsolatépítésre gyakorolt hatása jelentős mértékű.

Eric S. Raymond *The Cathedral and the Bazaar* (1999) című könyvében úgy fogalmaz: a bizalom már nem a tekintélyen, a tiszteleten vagy a hivatalos nyilvántartásokon alapul, hanem a brutálisan szeszélyes peer-to-peer véleményeken: Amazon értékeléseken, Deliveroo minősítéseken, a Yelp-en található éttermi véleményeken. Az informális ajánlások és ítéletek globális ökoszisztémája éjjel-nappal megtalálható a nyilvános és magán közösségi hálózatokon. A bizalom már nem egy nagy márványépület, hanem egymilliárd villogó lámpa hálózata, ami kíméletlen sebességgel változtatja a színét. Ez bizonytalan helyzetbe hozza a vállalkozásokat, a politikai pártokat és más, nyilvánosság előtt álló szervezeteket.

13.3.2.5. A félelmek felemelkedése

A megatrendek megatrendjének is nevezhető az utolsó, amelyet az Edelman Intézet kiemel. Az összes eddig bemutatott tendencia végső soron hatással van erre. Könnyű lenne azzal érvelni, hogy az emberek mindig félelemben éltek, nem utolsósorban azért, mert a félelem túlélési ösztön. Néhány félelem jogosnak bizonyult és katasztrófákba, háborúkba torkollott; sok közülük azonban nem.

Az ezredfordulót megelőzően a Y2K volt a legnagyobb félelem a világban. A félelem attól, hogy a számítógépes programok világszerte elromlanak, mert hatjegyű dátumrendszereik nem tudják kezelni a 2000-es évet. A jóslatok között szerepelt olyan elengedhetetlen rendszerek működésének leállása, mint az energiaellátás, a vízellátás, a közlekedés, illetve a kórházak irányítása. Emellett olyan hangok is voltak, akik azt

mondták, hogy nukleáris rakétákat is elindíthatnak a számítógépek az átállási hiba miatt. Mindez szerencsére felesleges pánik volt, 2000. 01. 01-én nem történt semmi hasonló.

Az elmúlt évtizedben a következő félelmeket azonosította az intézet:

1. A globalizációtól való félelem: a lakosság fél, hogy a globalizáció károsítja saját hazájuk gazdaságát, sőt kultúráját is. Az értékek, amelyek saját társadalmukat különlegessé tették, erodálódnak, és társadalmuk oly módon változik, ami nem előnyös számukra.

2. A megkérdozettek tartanak attól, hogy munkájukat veszélyezteti az automatizálás és a mesterséges intelligencia, és nem látnak lehetőséget arra, hogy átképezzék magukat és alkalmazkodjanak. Nem bíznak abban, hogy az üzleti vállalkozások feláldozzák a profitot annak érdekében, hogy segítsenek nekik hasznosnak és produktívnek maradni a mesterséges intelligencia világában.

3. Az embereket zavarja a változás és fejlődés gyors üteme, különösen az, ahogy az innovatív technológiák folyamatosan megváltoztatták életmódjukat. Elárasztották őket a változásokról szóló ellentmondásos információk. Nem bíznak a médiában, hogy hitelesen tájékoztatják őket a körülöttük zajló változásokról.

4. Az optimizmus csökkenése is megfigyelhető. A megkérdozettek nemcsak azt gondolják, hogy öt év múlva rosszabb lesz a sorsuk, hanem azt is, hogy gyermekeiknek nem lesz olyan jó életük, mint nekik, sőt még élhető bolygójuk sem. Nem bíznak az olyan szupranacionális szervezetekben, mint az ENSZ, vagy azokban a civil szervezetekben, amelyek hagyományosan az emberiség érdekeit próbálták szem előtt tartani.

13.3.3. Bizalom szerepe a makrogazdaságban

A makrogazdasági döntések közül leginkább a beruházások végrehajtásánál fontos a bizalom. Egy vállalat beruházási döntései során hosszú távra tervez, így a beruházási célpont kiválasztásánál fontos számára a kiszámítható gazdasági környezet. Ezáltal fontos az államba, a gazdasági döntéshozókba vetett bizalom. Emellett a kapacitásbővítés abban az esetben valósul meg, ha a vállalat arra számít, hogy a jövőben is lesz fizetőképes kereslet a termékei iránt, azaz a beruházása megtérül. Ebből a szempontból tehát a gazdasági növekedésbe vetett bizalom a fontos. Finanszírozói oldalról hasonló dilemmákkal szembesülnek a hitelnyújtók. Amellett, hogy fedezetet nyújtanak a hitelfelvevők, a bankoknak is bízniuk kell abban, hogy a vállalkozás a jövőben is sikeres, fizetőképes lesz.

A jegybankkal és a hiteles monetáris politikával kapcsolatos bizalom támogatja az árstabilitás elérését és annak fenntartását, ugyanis a gazdasági szereplők döntéseit nagyban befolyásolják várakozásaik. Az árazási döntések során a vállalatok például kiemelt figyelmet szentelnek a várható áremelkedési ütemre, hiszen, ha költségeik emelkedésére számítanak, akkor ahhoz igazítják a saját áraikat is. A munkavállalók minimum célja a bértárgyalások során a fizetésük reálértékének megőrzése, így, ha magas az általuk várt infláció, akkor magasabb nominális béremelést várnak el. Ez a vállalat költségeinek emelkedését eredményezi, ami a fogyasztói árakban is megjelenhet. Mindkét esetben fontos tehát a várakozások horgonyozottsága. Amennyiben a jegybank hiteles, akkor a fent bemutatott példában a gazdasági szereplők a döntéseik során a jegybanki célhoz közeleink gondolják az áremelkedési ütemet. Ez cél alatti és cél feletti infláció esetében is segíti a ráta célhoz történő konvergálását. A hitelesség hosszú távon segíti, hogy a várakozások az inflációs cél közelében alakuljanak, így az átmenetei ingadozásokra nem fognak reagálni a gazdasági szereplők, ami csökkenti az infláció és az árak volatilitását is (Perrier és Magano, 2000).

13.3.4. Bizalom szerepe a pénzügyi rendszerben

A mai pénzügyi rendszer kialakulásának szempontjából az 1971-es év kiemelkedő fontosságú volt. Richard Nixon több más gazdasági intézkedés mellett ugyanis ekkor jelentette be az Egyesült Államok dollárjának aranyra való közvetlen nemzetközi átválthatóságának eltörlését. A bejelentés gyakorlatilag az 1944 óta működő bretton woods-i rendszer megszűnését jelentette, ezt követően pedig a pénz történetében egy új fejezet kezdődött, elkezdődött a „fiat money”, a „belső érték nélküli pénz” korszaka.



Richard Nixon
1971-es beszéde

A fiat money-ra épülő pénzügyi rendszer működésének egyik legfontosabb építőköve a bizalom. A belső érték nélküli pénzt az állam és a társadalom közösen hozta létre. A fiat money értékét a kormányba vetett bizalom dinamikája, a társadalmi-gazdasági rendszer és a külső feltételek határozzák meg, mint például háborúk, természeti csapások vagy politikai zavargások (Martin Shubik, 2000). Claudio Borio (2019) is a pénzügyi rendszer alapvető működési feltételének nevezte a bizalmat, mindezt ugyanakkor viszonylag tárgyan értelmezte. A szerző szerint az első és legfontosabb, hogy a pénzt használók bízzanak abban, hogy a többi gazdasági szereplő elfogadja az adott fizetőeszközt. Ennél azonban továbbmegy, ugyanis véleménye szerint egy jól működő rendszerhez több kell. A gazdasági szereplőknek bízniuk kell a fizetőeszköz értékében, hogy stabil értéket képvisel a jövőben adott áruk és szolgáltatások ellenében.

A lakosság pénzügyi piacokba vetett bizalma létfontosságú, ahhoz, hogy a megtakarítások hatékonyan és eredményesen szolgálják a gazdasági növekedést, és a megtakarítók számára a vállalat a kockázatoknak megfelelő hosszú távú hozamot biztosítson. A pénzügyi piacok elsődleges feladata az egyes gazdasági szereplők közötti kapcsolat megteremtése. Az OECD (2019) felhívja a figyelmet arra, hogy a pénzügyi piacokon szereplők magatartása kritikus fontosságú ahhoz, hogy fenntartsa a társadalom piacokba vetett bizalmát. A lakosság bizalma az intézmény

szerint nemcsak arra terjed ki, hogy a befektetők számára megfelelő kockázattal korrigált hozamot biztosítson, hanem figyelembe kell venni a lakosság arra vonatkozó elvárásait is, hogy a piacok a fenntartható gazdasági növekedést szolgálják és hozzájárulnak a társadalom jólétéhez gazdasági, etikai és egyéb tekintetben egyaránt.

A részvények árfolyamait is sokszor a bizalom, a cég jövőjébe vetett hit határozza meg. A részvények és tágabb értelemben véve a pénzügyi termékek fair árának a jövőbeli cash-flow-k jelenértékét tekintjük. A jövőben megvalósuló pénzáramok azonban bizonytalanok, és erőteljesen függenek az adott egyén percepciójától, előrejelzésétől. Egyes esetekben azt látjuk, hogy a legutóbbi évi nyereség sokszorososa, akár százszorososa van beárazva a részvények árfolyamába. Ebben az esetben sokkal inkább a cég jövőjébe és dinamikus növekedésébe vetett bizalom jelenik meg az árakban. Erre a legjobb példát a Tesla részvényei nyújtják, ugyanis a cég részvényeinek árfolyama a cég elmúlt négy negyedévében elkönyvelt nyereségének 360-szorosát teszik ki. Mivel azonban ebben az időszakban a koronavírus válság akut szakasza befolyásolhatta a cég nyereségességét, ezért érdemes a várható eredményhez is nézni az árfolyam szintjét. De ha a következő négy negyedév eredményéhez viszonyítjuk a részvényárfolyamot, akkor is körülbelül 100-szorososa a cég nyereségének.

A 2008-as pénzügyi válságot követően fokozatosan emelkedett a pénzügyi piacokba vetett bizalom, azonban a koronavírus válság hatására ismét nőtt a bizalmatlanság. Az Edelman Trust Barometer 2021-es publikációja alapján a pénzügyi rendszerbe vetett bizalom a 2020-as évhez képest 2021-re némileg csökkent, és továbbra is ezzel az ipárral szemben a leginkább bizalmatlan a lakosság. A pénzügyi piacokon belül minden intézménnyel és termékkel kapcsolatban növekedett az elutasítottság a tavalyi évhez képest. Összességében a legnagyobb bizalom a digitális fizetést jellemzi, míg a legnagyobb bizalmatlanság a kriptodevizákhoz kötődik.⁷⁵ **A társadalmi rétegek jelentősen eltérően**

⁷⁵ Mindkét kategória 2021-ben szerepelt először a kérdőívben.



Az Edelman
Trust Barometer

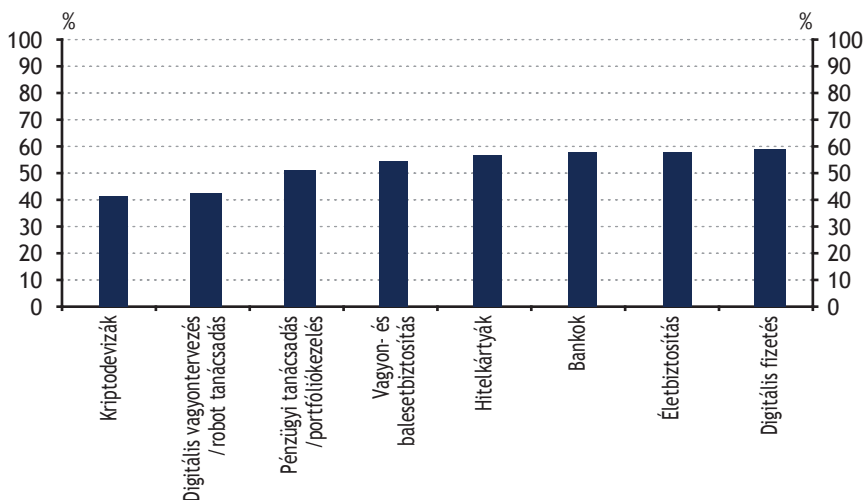
ítélik meg a pénzügyi rendszert. A tájékozott közvélemény esetében a pénzügyi rendszerrel szemben a bizalom szintje jóval magasabb, mint a társadalom fennmaradó részében, és ez a különbség a tavalyi évben nőtt rekordszintűre.

6. ábra: A bizalom alakulása az egyes iparági szereplőkkel szemben

| | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 | 2016 | 2017 | 2018 | 2019 | 2020 | 2021 | Változás |
|-------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|----------|
| Technológia | 77 | 74 | 77 | 74 | 76 | 76 | 75 | 78 | 75 | 68 | -9 |
| Egészségügy | - | - | - | - | 64 | 67 | 65 | 68 | 67 | 66 | - |
| Élelmiszeripar | 64 | 64 | 65 | 64 | 65 | 68 | 64 | 69 | 67 | 65 | 1 |
| Telekommunikáció | 59 | 61 | 62 | 60 | 61 | 64 | 64 | 67 | 65 | 61 | 2 |
| Autógyártás | 63 | 66 | 70 | 67 | 62 | 66 | 63 | 69 | 67 | 60 | -3 |
| FMCG | 58 | 61 | 62 | 61 | 62 | 64 | 61 | 65 | 62 | 60 | 2 |
| Energia | 54 | 58 | 57 | 57 | 59 | 62 | 63 | 65 | 63 | 59 | 5 |
| Szórakoztatóipar | - | 63 | 66 | 64 | 66 | 65 | 63 | 68 | 65 | 59 | - |
| Pénzügyi szolgáltatások | 44 | 47 | 49 | 48 | 52 | 55 | 55 | 57 | 56 | 52 | 8 |

Forrás: Edelman Trust Barometer (2021)

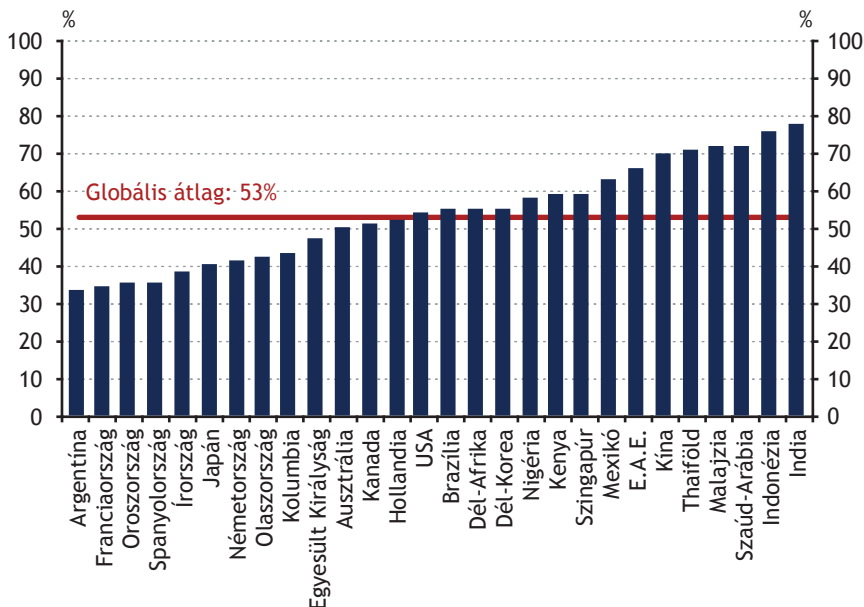
7. ábra: A bizalom szintje a pénzügyi rendszeren belül



Forrás: Edelman Trust Barometer (2021)

A fejlettebb, komplexebb pénzügyi rendszerekkel szemben bizalmatlanabb a lakosság. A felmérésben részt vevő nyugat-európai országok mindegyikében a globális átlagnál alacsonyabb a pénzügyi rendszerbe vetett bizalom. A feltörekvő, ázsiai országokban azonban magasnak nevezhető a pénzügyi rendszerrel kapcsolatos bizalom szintje.

8. ábra: A pénzügyi rendszerbe vetett bizalom szintje országonként



Forrás: Edelman Trust Barometer (2021)

13.3.5. Bizalom szerepe a mikrostruktúrákban

Kayes és Kayes (2011) véleménye szerint a bizalom három szinten értelmezhető egy szervezetben: személyen belüli, személyek között és szervezeten belül. A személyen belüli, intraperszonális szint arról szól, hogy az egyén bízik saját magában, és bízik a saját képességeiben. A személyek közötti, interperszonális szint az, ahol a bizalom létrejön a vezető és beosztott között, és a bizalom a csapat egyfajta normájaként jön létre. A szervezeti bizalom tulajdonképpen a munkahely bizalmi légköréről szól – olyan rendszereket és gyakorlatokat hoz létre, amelyek elősegítik

a bizalmi légkör kialakulását, és azonosítja azokat, amelyek gátolják ennek a fejlődését. A bizalmi légkör kiépítése egy alapvető, de gyakran háttérbe szoruló feladata a vezetőknek. Több tanulmány is bizonyítja, hogy a bizalom szükséges a munkavállalók tanulásához, javítja a munkakapcsolatokat és a cég hírnevét, és segíti a vezetők elképzelésének megértését. A vezetőnek tudnia kell, hogy a bizalmi légkör azt jelenti, hogy a beosztottak nem félnek megszólalni, megkérdőjelezni a kialakult gyakorlatokat, vagy beismerni az esetleges hibákat. Bizalom nélkül a tanulás, a fejlődés elképzelhetetlen. Ha a vezetők és beosztottak között nincsen meg a bizalom, a kommunikáció torzul, és az információk jelentős része elveszik. Emellett a beosztottak magukban tartják az új, innovatív ötleteiket; a felismeréseket és korábbi tapasztalatokat nem osztják meg.

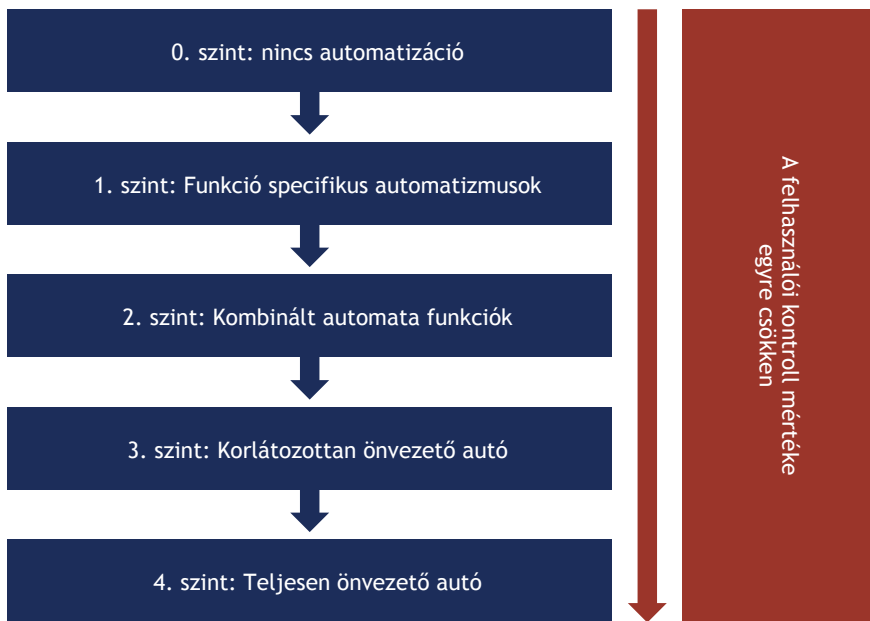
13.3.6. Bizalom szerepe az új technológiák bevezetésében

A technológia fokozatosan veszi át életünk egyes részeinek irányítását. Az életünket egy nap során több alkalommal is a technológia kezébe helyezzük, bízva annak tökéletes működésében. Amikor beszállunk egy liftbe, bízunk benne, hogy nem zuhanunk le. Amikor átkelünk zöld lámpánál egy kereszteződésben, bízunk abban, hogy a lámpák jól működnek együtt, így nem fogja egyetlen autó sem keresztezni utunkat. Amikor az interneten vásárolunk, bízunk abban, hogy a fizetési rendszer, az internet, a szolgáltató mind-mind jól működik, és megfelelően meg is érkezik a kifizetett összeg a kívánt helyre. Ez a fejlődés alapfeltétele, ugyanis a komplex rendszerek hatékony működéséhez olyan képességek szükségesek, amelyekkel az ember a gépek és a technológia segítségével nem rendelkezik. A technológia fejlődésével és azáltal, hogy a rendszerek egyre komplexebbé válnak, ez a trend várhatóan a következő években is folytatódni fog. A legújabb trendek közül az okosotthonok és az önvezető autók széles körű elterjedése lehet az, ami leginkább hatással lehet a hétköznapi életünkre.

Az önvezető autók terjedése egy következő lépcsőfok a technológiába vetett bizalom lépcsőjén. Az OECD (2017) elemzésében részletesen mutatja be az önvezető autók elterjedésének jelenlegi kihívásait, korlátait.

Az intézmény szerint bár a technológia már sok helyen átvette az irányítást az embertől, az önvezető autók széles körű elterjedéséhez egy nagy lépést kell megtennie a társadalomnak. Ebben az esetben ugyanis az életünket egy olyan eszközre bizzuk, amelynek tökéletes pontossággal kell élet-halál döntéseket meghoznia akár a másodperc törtrésze alatt, egy kiszámíthatatlan világban. A legfontosabb tényező talán a kiszámíthatatlanság. A teljesen automata rendszerek ugyanis leginkább azokban a szituációkban tudtak eddig elterjedni, ahol valamennyire determináltak az események. Példának okáért a hazai közlekedésben az önvezető 4-es metró egy kötött pályán közlekedik, viszonylag kevés véletlen szituációra kell felkészülnie. Az elindításával kapcsolatos aggodalmak ennek megfelelően relatíve visszafogottak voltak.

9. ábra: Az önvezető autók négy szintje



Forrás: US Department of Transportation

A kiszámíthatatlanság mellett fontos az is, hogy az érintett kör is bővebb, ugyanis nem csak az önvezető autók tulajdonosai érintettek a kérdésben,

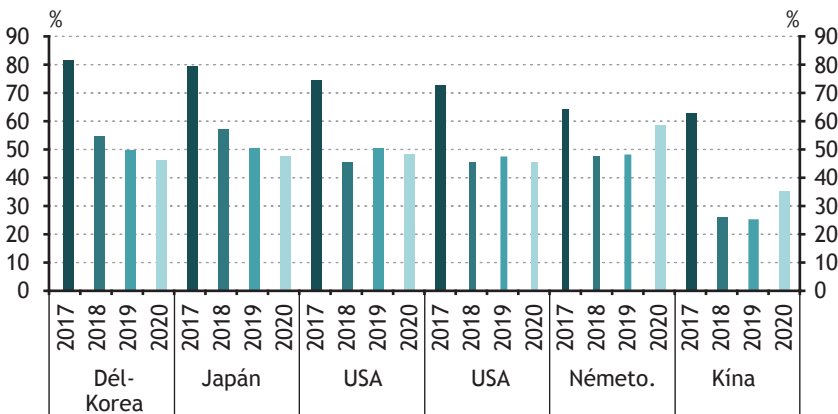


Az önvezető autókba vetett bizalom

ami jelentős ugrás több, korábbi példához képest. Az internetes vásárlás elterjedéséhez például nem szükséges, hogy a társadalom minden szereplője elfogadja a technológiát, elegendő, ha egy viszonylag tágabb réteg használja. Azok ugyanis, akik nem felhasználók, nincsenek kockázatoknak kitéve, ellentétben az önvezető autók esetében. A közlekedésben szereplő többi autósnak, kerékpárosnak és gyalogosnak a bizalmát el kell nyerni, hogy együtt tudjanak élni ezzel az új technológiával, és hogy az hatékonyan tudjon működni.

A lakosság jelentős része még mindig bizonytalan az önvezető autókkal kapcsolatban, így a gyártóknak még sokat kell tenniük a bizalom elnyerésének érdekében. A Deloitte 2020-as felmérésében szereplő fejlett országokban a válaszadók 45-48 százaléka úgy gondolja, hogy az önvezető autók nem biztonságosak. Az elmúlt évekhez képest ez egy enyhe javulást jelent. Indiában még ennél is nagyobb a technológiával kapcsolatos bizalmatlanság, ott a válaszadók 58 százaléka nem tartja biztonságosnak az önvezető technológiát. Kínában ugyanakkor mindössze 35 százalék nem bíz a technológiában. Azonban mindkét ázsiai országban jelentősen romlott 2020-ban az önvezető autók megítélése.

10. ábra: A lakosság azon aránya, akik úgy gondolják, az önvezető autó nem biztonságos



Forrás: Deloitte Global Automotive Consumer Study (2020)

13.4. A társadalmi kohézió és a bizalom erősítése

Az előző fejezetekben bemutatásra került, hogy a bizalom mennyire sokrétűen határozza meg a gazdasági fejlődést, és mennyire mélyen alakítja a mindennapjainkat. A következő lépés, hogy megvizsgáljuk, milyen eszközökkel lehet alakítani a társadalmon belül a bizalom szintjét, erősíteni a társadalmi kohéziót. Az elmúlt évtizedekben számos sikeres példát láttunk, amikor a gazdaságpolitikai reformok társadalmi szerződésekkel, széles körű stratégiai megállapodásokkal kiegészülve dinamikus gazdasági fejlődést eredményeztek.

Az ír társadalom és gazdaság az 1980-as évek végére rendkívül rossz állapotba került. A gazdaságot stagnálás jellemezte, emelkedtek az adók, és az államadósság is növekedett. Az évtized végén a döntéshozók új alapokra helyezték a gazdaságpolitika alakítását. Több intézkedés mellett létrehozták a National Economic and Social Council-t (Nemzeti Gazdasági és Szociális Tanács), melynek tagja a kormány, a munkáltatói és a munkavállalói szakszervezetek voltak. A háromoldalú intézmény stratégiája (Strategy for Development) jelentette az alapot a későbbi 1987–1990 közötti gazdaságpolitikának. A kormány, a munkáltatók és a munkavállalók társadalmi szerződése rendkívül sikeresnek bizonyult. A következő évtizedben az ír gazdaság átlagos növekedési üteme megközelítette az 5 százalékot, míg az OECD országok növekedése ennek körülbelül a fele volt ebben az időszakban. Emellett a költségvetés hiánya és az államadósság is jelentősen csökkent (O'Donnell, 2018).

Egy másik európai példa Észtország, amely szovjet utódállomból vált Európa egyik éllovasává a digitális technológiák használatában. A gazdaságpolitika irányítói a rendszerváltást követően két fő fejlesztési irányt határoztak meg, az infokommunikációt és az oktatást. Simon (2015) kutatásai alapján a terveket azonban a társadalmi működés vitte igazán sikerre, ami részben történelmi gyökereikre vezethető vissza. A protestáns kultúra és az erőteljes versenyszellem is jó hatással lehet az eredményekre, melynek látják a jó és a rossz oldalát. A verseny mellett tudatosan fejlesztik az együttműködés képességét és építik a bizalmat

vertikálisan és horizontálisan egyaránt. Ennek egyik jó példája, hogy politikai ciklusokon átívelő társadalmi stratégiákat készítenek, amelynek végrehajtásáért nemcsak a kormányzó párt vállal felelősséget, hanem az előd és az utód pártok is. A sikeresen végrehajtott reformoknak köszönhetően az észt gazdaság fejlettsége 2020-ra elérte az EU átlagának 86 százalékát, amivel az ország a régió egyik legsikeresebb gazdaságává vált. Emellett az IMD versenyképességi rangsorában a világon 26. helyen állnak, amivel elsők a 2004 után csatlakozott EU-s országok között.

Megközelítésében az előzőktől eltérő társadalmi szerződés jött létre Szingapúrban is, ahol az ország első miniszterelnöke, Li Kuan Ju kivételes politikai tehetséggel kormányozta az országot 1959 és 1990 között. Az egy főre jutó GDP alapján ma a világ egyik legfejlettebb országa Szingapúr, mely a versenyképességi rangsorokban is rendszerint az élmezőnyben helyezkedik el, IMD rangsorában például 2021-ben az ötödik helyen végzett. Li a gazdasági fejlődés előmozdítása érdekében fontosnak tartotta az erős állam kiépítését, a nemzet egységének megteremtését, az etnikai feszültségek megoldását, a külföld felé való nyitást, miközben az állampolgárok számára egyenlő lehetőségeket kínált (Czirják és Klemensits, 2018). A politikai hatalmat gyakorló párt és a nép között létrejövő együttműködés lényege az volt, hogy a társadalom elfogadta egyes szabadságjogok csorbulását a gazdasági fellendülés és a jobb életkörülményekért cserébe (Rastin, 2003). Más államközpontú rendszerekkel szemben azonban a bürokrácia hatékonyan működött, a korrupció minimális szinten mozgott, és a bűnözési ráta is alacsonyan alakult (Lim, 2008).

13.5. Összegzés

A 21. században a lineáris és determinisztikus rendszerek helyett komplex rendszerekben kell gondolkodnunk. Ezen rendszerek kiépülése és fennmaradása azonban a társadalomban csak akkor lesz sikeres, ha az interakcióba lépő szereplők között a bizalom erős és tartós. Az elmúlt évtizedben azonban azt láttuk, hogy több globális megatrend is

a bizalom csökkenését eredményezte. Ezek jórészt olyan gazdasági, társadalmi problémákra vezethetők vissza, amelyeket a piacgazdaság a jelenlegi formájában nem volt képes kezelni. A gazdasági vezetőknek, a kormányoknak így új megközelítést kell alkalmazniuk, proaktívan kell fellépniük a problémák megoldása érdekében. Ennek egyik eszköze egy olyan társadalmi szerződés létrehozása, mely erősíti a kohéziót és a bizalmat a gazdasági szereplők között, emellett ösztönzi az innovációt és a fenntartható gazdasági növekedést.



Lee Kuan Yew
és az általa
épített Színáru

Legfontosabb fogalmak

Bizalom: Egy döntés arra vonatkozóan, hogy hajlandóak vagyunk-e kiszolgáltatottak lenni mások döntéseinek és tetteinek.

Komplex rendszer: Egy olyan nyitott rendszer, amely nagyszámú, eltérő, egymással kölcsönhatásba lépő, önálló szereplőből áll.

Bizalmi egyenlőtlenség: Különböző társadalmi csoportokban jelentősen eltér a bizalom szintje a gazdaság különböző szereplőivel szemben.

Kompetencia: Egy adott személy vagy intézmény képessége arra, hogy bizonyos feladatot elvégezzon.

Társadalmi szerződés: A gazdasági szereplők és a hatalmat gyakorlók közötti demokratikus megállapodás.